

Abstract

Erasmus+ Framework through KA1-KA3 actions is a good possibility for staff training, youth mobility, students' instruction, professional exchange and much more. Address in the KA1 - Learning mobility of individuals, "We Can Too" was a project developed by Youth movement for development of the rural areas in Bulgaria in partnership with BNAL - Bulgarian National Association of Logopedists. The project brought together speech and language therapist from 5 different countries (Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania and Romania), aiming to develop skills and good practices exchange in therapy for SPCD - Social Pragmatic Communication Disorders. Through 10 days of intensive training, SLTs become confident in using eye control techniques - Tobii PCEye for various disabilities, they translated and adapted the Pragmatic Profile proposed by Hazel Dewart and Susie Summers, 1995 in 5 languages and practiced Story Map Technique in developing pragmatic languages for intellectual disability, based on the Raggie (Sipsik) reading series. This training certified by EC with youth mobility certificate is considered an important element in skills acquired for SCPD therapy and a running start for further accurate diagnosis in accordance with DSM- V criteria and appropriate intervention.

Keywords: SPCS - Social Pragmatic Communication Disorder, Story Map Technique, Eye Control Technology, Erasmus+ Framework.

Introducere

Cadrul european de mobilitate și învățare prin Erasmus+ -KA 1 - Learning mobility of individuals, a oferit posibilitatea organizării unui curs de formare pentru specialiști din cinci țări membre UE. Conceput ca un cadru extins de finanțare, Erasmus+ este structurat pe trei acțiuni cheie și anume Learning mobility of individuals (KA1), Cooperation for innovation and exchange of good practices (KA2) și Support for policy reform (KA3)(European Commission, n.d.). Acțiunea KA1 are ca scop oferirea de posibilități de instruire prin: mobilitatea personalului, în mod particular profesori, directori de școală, și tineri; mobilitatea studenților din Universități, a studenților din alte forme de învățământ superior și a elevilor din învățământul vocațional; burse de studiu de nivel licență și masterat, mobilitate pentru studenți UE și non UE; voluntariat și schimburi de experiență pentru tineri.

"We Can Too" este titlul proiectului desfășurat în Kranevo, Bulgaria în perioada 29 iulie - 7 august 2016, identificat prin 2016-1-BG01-KA105-023222. Scopul proiectului a fost aducerea într-un cadru de formare european a tinerilor specialiști din domeniul terapiei tulburărilor de limbaj și comunicare, în vederea dezvoltării abilităților profesionale ale terapeuților din zona Europei de Est, pentru a adresa terapia de limbaj și de comunicare în planul Tulburărilor de Comunicare Social - Pragmatice. (Social -Pragmatic - Communication Disorders). Finanțarea s-a derulat prin Agenția Națională de Formare din Bulgaria, iar coordonatorul proiectului a fost organizația "Youth movement for development of the rural areas in Bulgaria" în parteneriat cu BNAL - Bulgarian National Association of Logopedists.

Organizațiile partenere participante la acțiunea 2016-1-BG01-KA105-023222 au

fost: Latvian Association of Logopedists (www.logopedi.lv), Asociația Specialiștilor în Terapia Tulburărilor de Limbaj din Romania-ASTTLR (www.asttlr.ro), Estonian Logopedists' Union (www.elu.ee) și Lithuanian Logopedists' Association (www.logopeduasociacija.lt). Participare ASTTLR alături de asociațiile din Țările Baltice și cele din Bulgaria s-a bazat pe colaborarea anterioară din proiectele "Let me be One of You!" (2013), "Bridges for ideas and practices"(2014) și „The Magic to Communicate”(2015).

Obiectivele proiectului *We Can Too* au vizat atât componenta teoretică, cât și cea practică, în abordarea Tulburării de Comunicare Sociale (Pragmatică) – TCSP. Detalierea acestora urmând a fi redată în continuare. Un prim obiectiv a fost însușirea de către beneficiarii direcți ai proiectului a aplicabilității și esenței diferitelor metode și sisteme utilizate în terapia persoanelor diagnosticate cu *Tulburare de Comunicare Socială (Pragmatică)*. Aplicabilitatea a fost prilejuită de traducerea și adaptarea unei probe de evaluare a TCSP la preșcolarii și școlarii mici. S-a vizat totodată și schimbul de cunoștințe profesionale, abilități și experiențe între specialiștii în terapia tulburărilor de limbaj și comunicare.

Programul de formare a debutat prin prezentarea situației și a realităților existente în fiecare țară la nivelul diagnosticării și intervenției terapeutice ale TCSP, cu focalizare pe problemele existente, nevoi, provocări, bune practici și eșecuri în intervenție. Din partea ASTTLR prezentarea a fost făcută de Dr. Carolina BODEA-HAȚEGAN care a subliniat cadrul teoretic al TCSP conform DSM -5 (American Psychiatric

Association, 2013) și ASHA². Lect. univ dr. Egija LAGANOVSKA din Letonia, a realizat o prezentare bazată de înțelegerea tulburărilor de comunicare cauzate de disfuncții la nivelul coordonării din punctul de vedere al specialiștilor în terapia tulburărilor de limbaj și comunicare din țara sa. Prezentarea a fost însoțită de materiale audio - video pentru studiile de caz, dar și activități practice care au solicitat participanții să prezinte anumite informații pe cale vizuală. Dany Markova din Bulgaria a prezentat exemple de cartonașe care pot fi utilizate în activitatea terapeutică cu copii cu TCSP. Prezentarea din Estonia, care reprezintă punctul de vedere al Eesti Logopedide Ühing³, a indicat faptul ca TCSP este puțin adresată în terapie, că este foarte rar întâlnită ca diagnostic independent și că de cele mai multe ori apare în cadrul unui alt diagnostic considerat principal, contrar noilor direcții și recomandări DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). Lituania prin Lect. univ. dr. Daiva KAIRIENE, cadru didactic la Siauliai University, a prezentat situația din țara sa, asemănătoare celorlalte țări baltice.

Tehnologii asistive pentru TCSP

Cea de-a doua zi de training a fost destinată tehnologiilor asistive utile în TCSP. Evgenyia Hristova și Maurice Grinberg din Bulgaria au insistat pe importanța tehnologiilor de tip „eye control” necesare comunicării în diferite dizabilități. Pe durata unei zile de training participanților li s-au prezentat principiile generale și aplicațiile acestei tehnologii, curba de învățare și perioadele

² American Speech–Language–Hearing Association

³ Asociația Logopezilor din Estonia

de stagnare, aplicații software specializate, aplicații „eye control”(Tobii PCEye Go, 2016) pentru copii cu dizabilități și cerințe educative speciale și aplicații „eye control” pentru adulții cu dizabilitate. Nu au lipsit nici studiile de caz care au indicat utilitatea acestui tip de tehnologie, dar și exercițiile practice (Assist Fondation, 2016). Facilitarea comunicării, prin utilizarea tehnologiei Tobii PCEye la persoanele cu dizabilitate motorie este evidentă, dar beneficiile nu se limitează doar la acest aspect, copiii diagnosticați cu dificultăți specifice de învățare pot fi monitorizați în progresul terapeutic. Programul indică cu fidelitate timpul pe care un copil îl alocă pentru decodificare unui cuvânt, dar totodată realizează și o imagine vizuală a derulării actului lexic în cazul unei lecturi. Studiile de caz prezentate au indicat faptul că în cazul copiilor cu dislexie, atenția copilului se concentrează pe primele litere din cuvânt și pe ultimele, interiorul cuvântului rămânând neacoperit. În plus privirea revine de mai multe ori asupra începutului cuvântului, ducând la diminuarea fluenței și desigur la tulburări în comprehensiune textului. Plus valoarea utilizării acestui soft (Tobii PCEye Go, 2016) constă în obținerea unor date valide ca urmare a unei evaluări de tip obiectiv.

Limbajul din perspectiva pragmatică

Limbajul este o acțiune complexă, iar prin însușirea sa el poate fi abordat din perspective diferite. O astfel de perspectivă ar fi cea socială (ASHA, n.d.), suprapusă de cea cognitivă și parțial antitetică celei pragmatice. Această ultimă abordare consideră că structura limbajului este influențată de context, că indivizii folosesc limbajul cu anumite intenții, fiind tributară principiilor lui Bates (Bates, 1976) asupra contextualizării limbajului, completată de studii ulterioare (Ninio & Snow, 1999)

Accentul în cadrul acestui training s-a pus pe traducerea și adaptarea scalelor de evaluare pentru TCSP prezentate de lectori Ioannis Vogindroukas și. Evripidis Chelas din Grecia. Abordare tulburărilor pragmatice în prezentarea celor doi lectori din Grecia a urmat modelul lui Louise Cummings de la Nottingham Trent University, UK.

Profilul de evaluare a abilităților pragmatice (preșcolari-0/4 ani și școlari-5/10 ani) creat de Hazel Dewart and Susie Summers, 1995 a constituit materialul de lucru, în cadrul activității de formare. Profilul a fost tradus și adaptat în fiecare grup național participant la proiectul *We can too*, iar ulterior acest profil a fost completat și aplicat prin intermediul unor sesiuni on line cu părinții unor copii diagnosticați cu TCSP. În completare profilului de comunicare propus de Dewart and Susie Summers (Dewart & Summers, 1997) accentul se pune pe patru parametri și anume: funcțiile comunicării, feedback-ul, interacțiunea, comunicarea socială și diversitate contextuală. Fiecare parametru este completat de indici clari, care aduc obiectivitate evaluării. Spre exemplu, primul parametru urmărește: direcționarea atenției, cereri/solicitări, refuzul, salutul, exprimarea stărilor, emoțiilor, nevoilor, dorințelor, numirea obiectelor, exprimarea propriilor observații, oferirea de informații, iar cel de-al treilea parametru vizează: participarea la situații care presupun interacțiune socială; inițierea interacțiunii; menținerea interacțiunii sau conversației; blocaje în timpul conversației; depășirea blocajelor din timpul conversației; solicitarea unor clarificări/lămuriri; finalizarea/terminarea interacțiunii; conversația surprinsă întâmplător; alăturarea într-o secvență conversațională

De interes au fost și prezentările unor cercetări științifice derulate în Grecia de Evripidis Chelas, focalizate pe observarea jocului și pe o intervenție efectivă. Aceasta din urmă și-a propus atingerea a

trei trepte de intervenție: la nivel preverbal – detectarea și procesarea mediului, interacțiune socială, la nivelul limbajului verbal timpuriu accentul s-a pus pe limbajul bazal și pe ecolalie, iar la nivelul verbal pe folosirea limbajului, gândirea abstractă și cogniția socială.

TCSP în dizabilitatea intelectuală

Ultima parte a formării a fost organizată de Anna Maria Ülviste din Estonia, cu focalizare pe dificultățile laturii pragmatice a limbajului, în cazul dizabilității intelectuale. Limbajul în cazul dizabilității intelectuale este afectat pe mai multe nivele, spre exemplu de problemele de pronunție, de volumul limitat al vocabularului și insuficiența înțelegere a sensului cuvântului, producția și înțelegerea dificilă a propozițiilor, lipsa intenționalității și motivației utilizării limbajului și, desigur, de dificultățile comunicării social-pragmatice. Explicarea dificultăților de la nivelul limbajului a fost făcută de lectorul din Estonia prin prisma paradigmei lui Luria, A (Luria, 1973), asupra celor trei unități funcționale majore ale creierului. Abordarea laturii pragmatice a limbajului în cazul dizabilității intelectuale a fost făcută prin prisma unei cercetări (Ülviste, 2015) ce s-a concentrat pe dezvoltarea de materiale educaționale de nivel curricular - clasa a III, pentru copii cu dizabilitate intelectuală moderată, necesare dezvoltării abilităților pragmatice ale limbajului, implicate în comunicare. Dezvoltarea a vizat însușirea unor metafore plecând de la seria poveștilor estoniene din curricula de clasa a III-a, ale lui Eno Raud, Sipsik, în varianta engleză Mart, Anu și Raggie. În cadrul trainingului, fiecare grup național a tradus povestea în limba sa și a propus activități pentru însușirea metaforelor prin reprezentări vizuale, folosindu-se tehnica story map. O exemplificare se poate observa în fig. 1.

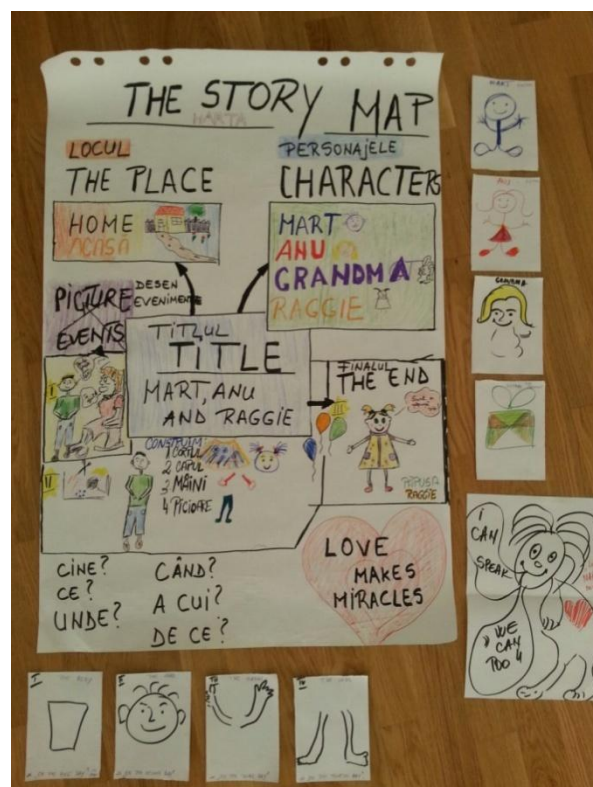

Fig 1 – Dezvoltarea metaforelor prin tehnica Story Map pentru curricula cls. III, dizabilitate intelectuală. Baza povestirii: Mart, Anu și Raggie.

Considerații finale

Cadrul de formare inițiat prin proiectul We Can Too constituie un prim pas în înțelegerea Tulburării de Comunicare Socială (Pragmatică) și în dezvoltarea de abilități practice necesare adresării în terapie a acestei noi încadrări diagnostice DSM-5. Plusul de valoare este generat de traducerea și adaptarea pentru limba română a profilelor de evaluare a abilităților pragmatice – preșcolari 0/4 ani și școlari 5/10 ani – propus de Hazel Dewart și Susie Summers, 1995. Considerăm utilă continuarea formării și accesul la alte tipuri de formare, în vederea consolidării informațiilor teoretice și practice necesare terapiei TCSP.

Bibliografie

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition (DSM-5). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 4th edition TR. <http://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596.744053>

ASHA. (n.d.). *Social Communication Disorders: Overview*. Retrieved from <http://www.asha.org/Practice-Portal/Clinical-Topics/Social-Communication-Disorders-in-School-Age-Children/>

Assist Fondation. (2016). One-day training within the project “We can

too”, ERASMUS +. Retrieved from <http://assistfoundation.eu/>

Bates, E. (1976). *Language and context: The acquisition of pragmatics*. New York: Academic Press.

Dewart, H., & Summers, S. (1997). *The Pragmatics Profile of Everyday Communication Skills in Children*. Revised Edition. Manual.

European Commission. (n.d.). *The EU programme for Education, Training, Youth and Sport 2014-2020*.

Luria, A. R. (1973). *The Working Brain. An Introduction to Neuropsychology*. London: Basic Books.

Ninio, A., & Snow, C. E. (1999). The Development of Pragmatics: Learning to Use Language Appropriately. In T. K. Bhatia & C. Ritchie (Eds.), *Handbook of language acquisition* (pp. 347-383). New York: Academic Press.

Tobii PCEye Go. (2016). *Unbeatable computer access through gaze interaction*.

Ülviste, A. M. (2015). Öppematerjalid toimetulekuõppe III arengutaseme õpilaste suhtlemiseks vajalike pragmaatiliste oskuste arendamiseks. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Eripedagoogika osakond.

1.Drd., Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca. E-mail: Soare.Raluca@umfcluj.ro

2.Asistent asociat, Drd., Departamentul de Psihopedagogie Specială, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; E-mail: ralutifu@gmail.com